

Ухвалення «Стратегічного компасу» Європейського Союзу

Давимука О. О., головний консультант відділу відділу зовнішньої політики

Розглянуто основні положення «Стратегічного компасу» – доктринального документа ЄС, у якому викладено спільне бачення оборонної та безпекової політики об'єднання до 2030 р.¹ Проаналізовано його значення щодо реалізації Спільної політики безпеки та оборони ЄС, а також для України в умовах протистояння збройній агресії РФ.

Висновки

- «Стратегічний компас» розроблено задля перегляду Євросоюзом чинних підходів щодо здійснення Спільної політики безпеки та оборони, її адаптації до змін безпекового середовища. Держави – члени ЄС прагнуть додаткового посилення ролі об'єднання в реагуванні на безпекові виклики на Європейському континенті. Документ містить консенсус держав – членів європейського об'єднання щодо оцінок актуальних загроз, а також шляхів їх попередження та вирішення.
- Водночас «Стратегічний компас» підтверджує, що основою та гарантом європейської воєнної безпеки залишається НАТО. Очевидно, ЄС на середньострокову перспективу відмовився від ідеї створення структури, паралельної Північноатлантичному альянсу. Це питання свого часу артикулювали президент Франції Е. Макрон та деякі інші лідери країн Євросоюзу.
- Попри згадку про сам факт збройної агресії РФ як першочергову актуальну загрозу, «Стратегічний компас» не відображає повністю наслідки цього для європейського середовища безпеки. Така ситуація пояснюється тривалою підготовкою «Стратегічного компасу», що розпочалася влітку 2020 р.
- Ураховуючи нещодавні кроки України стосовно пришвидшення процедури її приєднання до Європейського Союзу та початок розгляду керівними органами об'єднання заявки нашої держави на членство у ЄС, «Стратегічний компас» є важливим документом, положення якого має бути враховано під час реалізації політики євроатлантичної інтеграції. Варто очікувати, що найближчими роками цей доктринальний документ переглядатиметься з урахуванням наслідків збройної агресії Росії проти України.

На зустрічі міністрів закордонних справ та оборони країн – членів ЄС 21 березня 2022 р. у Брюсселі було ухвалено «Стратегічний компас» – документ, у якому викладене спільне стратегічне бачення політики безпеки та оборони Європейського Союзу на наступні 5–10 років.

У документі воєнна агресія РФ проти України розглядається як «тектонічна зміна» в європейській історії та грубе порушення міжнародного права. Відповідно, країни об'єднання демонструють рішучість відновити мир у Європі спільно зі своїми партнерами. Констатується, що у сьогоденному середовищі безпеки спостерігається повернення деяких країн до силової політики (power politics), а

¹A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. Council of the European Union. 21 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>

також існує конкуренція різних систем державного управління та змагання *нарративів*. У зв'язку з цим ЄС потребує трансформації для збереження статусу сильного і спроможного безпекового актора.

«Стратегічний компас»:

- містить спільну оцінку стратегічного середовища безпеки;
- актуалізує питання підвищення узгодженості та цілеспрямованості у поточних і майбутніх діях ЄС;
- подає опис нових дій задля попередження й подолання криз і загроз, поглиблення співпраці з ООН і НАТО;
- містить визначення чітких цілей та етапів оцінювання прогресу трансформації².

В оцінці стратегічного середовища безпеки наголошується на тенденції повернення до *силової політики* у суперечливому багатополлярному світі. Натомість ЄС висловлюється за ефективні багатосторонні формати співпраці, засновані на міжнародному праві. Відповідний порядок наразі грубо порушений агресією РФ проти України, яка безпосередньо загрожує європейській безпеці. Окреме місце відведено Китаю – економічному партнеру й системному конкуренту Євросоюзу, чий асиметричні дії та гібридна політика впливають на глобальне середовище безпеки. Стратегічне середовище для ЄС характеризується *нестабільністю в різних регіонах світу*. Передусім ідеться про Західні Балкани й території країн Східного партнерства (зокрема, Україну), а також про Арктичний регіон, Східне Середземномор'я, Африку та Близький Схід. Європейський Союз стикається з *тривалими транснаціональними викликами та загрозами* (тероризм, ослаблення контролю над розповсюдженням зброї масового ураження, кібератаки та поширення дезінформації, зміна клімату тощо).

Отже, стратегічно Євросоюз має рішучіше відповідати на численні кризи та загрози, максимально використовуючи принципи солідарності та взаємодопомоги. У цьому контексті завдання «Стратегічного компасу» – посилення стратегічної автономії ЄС та його співпраці з партнерами для захисту спільних цінностей та інтересів.

Під час реагування ЄС на кризи та загрози безпеці застосуватиметься *інтегрований підхід*, за яким об'єднання узгоджено використовуватиме всі доступні цивільні та військові інструменти Спільної політики безпеки та оборони:

- зважаючи на потребу збільшення швидкості, надійності та гнучкості в операціях із урегулюванні криз, ЄС до 2025 р. планує розвинути *потенціал швидкого розгортання своїх збройних сил* (до 5 тис. військовослужбовців, включно сухопутні, повітряні та морські компоненти). Для цього будуть суттєво модифіковані бойові групи країн ЄС. З 2023 р. планується проведення низки навчань задля підвищення їхньої бойової готовності;
- ЄС має на меті підвищення *оперативної сумісності своїх військово-морських сил* та розширення з другої половини 2022 р. морської присутності в районах, важливих для забезпечення європейської безпеки. Аналогічна політика здійснюватиметься й щодо повітряних сил завдяки розвитку спроможностей здійснювати *операції із забезпечення повітряної безпеки* в межах Спільної політики безпеки та оборони (до 2023 р. планується ухвалення відповідної воєнної концепції);
- до середини 2023 р. посилення ефективності, гнучкості та оперативності зазнають *цивільні місії ЄС* (планується досягнення можливостей розгортання цивільної місії у складі 200 експертів за 30 днів). Також планується *реформування структур цивільного та військового управління і контролю; поліпшення (до 2025 р.) системи раннього попередження і планування щодо протидії викликам і загрозам*;
- воєнна агресія РФ проти України актуалізувала для ЄС потребу *посилення військової мобільності збройних сил*. Планується збільшення інвестування у відповідну сферу, зокрема задля розвитку транспортної інфраструктури.

Європейський Союз націлений на посилення стійкості перед гібридними загрозами. Для цього найближчим часом у тісній координації з розвідувальними службами держав-членів *переглядатиметься аналіз загроз ЄС*; буде налагоджено роботу щодо спрощення обміну розвідувальними даними

² Заплановано виконання цілей до 2025 р. з проміжним завданням на найближчий рік провести оцінювання поточного стану тих чи тих інструментів та механізмів реалізації Спільної політики безпеки та оборони ЄС.

в межах Євросоюзу. Також увага приділятиметься посиленню координування та стратегічних комунікацій між державами в контексті *швидкого реагування на гібридні атаки, зокрема на дезінформацію*.

Інші сфери уваги «Стратегічного компасу» стосуються *кіберзахисту, космічного простору* (Стратегію ЄС щодо космосу буде ухвалено до кінця 2023 р.), а також *морського і повітряного просторів* (до 2025 р. планується посилення сумісності та нарощування потенціалу військово-морської присутності як у ЄС, так і поза його межами). Заплановано перегляд інструментів і програм боротьби з тероризмом, розроблення національних стратегій щодо реагування на зміну клімату тощо.

Важливим пунктом «Стратегічного компасу» є **інвестування у сферу безпеки та оборони**. Країни Європейського Союзу мають наміри істотно збільшити свої витрати на оборону, щоб *«зменшити критичні прогалини військового та цивільного потенціалу»*. Відповідні кроки здійснюватимуться через Оборонний фонд Євросоюзу, утворений 2021 р. обсягом у 7,9 млрд євро³. Попередньо до середини 2022 р. року планується провести аналіз проблемних питань щодо інвестицій в оборону та виробити додаткові стимули для збільшення відповідних витрат. До 2023 р. країни ЄС прагнуть полегшити доступ до приватного фінансування в оборонній промисловості.

Відповідно до потреби переоцінювання стратегічного середовища безпеки ЄС планує адаптувати **підходи до взаємодії з міжнародними партнерами**. На рівні *багатосторонньої співпраці* планується поглиблення стратегічного партнерства в різних сферах із НАТО, напрацювання нових спільних пріоритетів щодо взаємодії з ООН. У поточному році заплановане проведення Форуму партнерства з безпеки та оборони у Брюсселі. Також пріоритетною метою для Євросоюзу є поглиблення політичного діалогу з партнерами *на регіональному рівні*. Зокрема, йдеться про інтенсифікацію співпраці з ОБСЄ, задля чого передбачається розроблення спільної дорожньої карти щодо попередження конфліктів і врегулювання наявних криз.

У контексті двосторонніх відносин країни ЄС продовжуватимуть розвивати *тісну співпрацю зі Сполученими Штатами Америки* (зокрема, на рівні започаткування діалогу ЄС – США щодо безпеки та оборони). Акцентується увага на продовженні та поглибленні співпраці з Норвегією, Канадою, Великою Британією. Запланована інтенсифікація діалогу, що спрямований на посилення стійкості, з країнами Західних Балкан, зі східними та південними сусідами ЄС.

Особливий акцент в документі робиться на планах посилення співпраці ЄС у сфері безпеки та оборони *зі східними партнерами* – Україною, Грузією та Молдовою. Пріоритетними сферами поглибленої співпраці ЄС із цими державами є протидія гібридним загрозам і дезінформації, а також кібербезпека.

У «Стратегічному компасі» йдеться також про те, що Євросоюз і надалі надаватиме *широку підтримку Україні*, матеріально-технічну, фінансову, гуманітарну.

³У ЄС схвалили оборонний фонд майже на 8 мільярдів євро. *Deutsche Welle*. 2021. 29 квіт. URL: <https://www.dw.com/uk/u-yes-skhvalyly-oboronnyi-fond-maizhe-na-8-miliardiv-yevro/a-57382088>